

EGYHÁZI INTERNÁLÓTÁBOR 1950-BEN JÁSZBERÉNYBEN

Egyházipolitikai küzdelmek 1948-1950 között

Az egyházak elleni harc taktikáját az MDP 1948. novemberében dolgozta ki és 8 oldalas javaslatukat 22-én készítették el. Ennek többsége megvalósításra került. Javaslatuk lényege: kiszorítani a reakciós befolyást a munkásság és a parasztság köréből. Mindszenty tevékenységét és a mindszentizmust rendőrileg, politikailag, gazdaságilag lehetetlenné kell tenni, elő kell készíteni az egyház és az állam különválását, fokozni kell a közvetett vallásellenes propagandát. Papok, szerzetesek, apácák az üzemekbe nem mehetnek be, lakóterületeken akcióbizottságokat kell alakítani az egyházi reakció elleni munkára, a vasárnapokat meg kell hódítani, főleg az ifjúság körében: szórakoztató, kulturális és sportrendezvényeket kell szervezni, az egyházközségekbe be kell hatolni csoportosan, ott vitákat kell szervezni.

A fokozódó politikai nyomás, a belső ellenség akciói és adminisztratív eljárások következtében a protestáns egyházak vezetőit tárgyalóasztalhoz kényszerítik. A protestáns vezetők többsége, belátva lehetetlen helyzetüket, önként visszavonult.

A kormány a református és az unitárius egyházzal, - külön-külön - 1948. október 7-én megegyezett. Súlyos konfliktusok után a megegyezés az evangélikus egyházzal is aláírásra került 1948. december 14-én. Ezen a napon megtörtént az izraelita felekezettel való megállapodása és mindkét fél részéről történő elfogadása is.

Hátra volt még a legnagyobb létszámot képviselő és a legerősebb egyház, a katolikus egyház „megtörése”.

1948-ban a katolikus egyház híveinek száma 6 585 928 fő, az egyház 7522 hitbuzgalmi szervezetet tartott fenn 702 584 fő részvételével. Ez óriási erőt jelentett abban az időben főleg pedig vidéken. Ezt kellett „megtörni”, beleértve a szerzetesek erejét és hitbuzgalmát is.

1948. december 26-án Mindszentyt letartóztatták, 1949. február 8-án életfogytiglani börtönre ítélték, koncepciós perrel eltávolították a magyar egyház éléről az új hatalom legkeményebb ellenfelét. Ezt követően egyre nyíltabb támadás indult a szerzetesrendek ellen is.

1949. őszén és 1950. elején eltávolították az egészségügy területéről a betegápoló szerzetesrendeket. Korábban már eltávolították a tanítást végző szerzetesrendeket az iskolákból. – A kormány ezzel elérte a nem titkolt célját, bebizonyítja, hogy sem a tanítás, sem a betegápolás területén nincs szükség a szerzetesekre. Az, hogy ez milyen szakmai visszaesést okozott, a párt és állami vezetésben senkit nem érdekelt. Az ideológia volt a fontos, az győzött és nem a szakmai érdek.

Az MDP közben készült arra, hogy rákényszerítse a katolikus egyházat a tárgyalásra. Május végén erről határozatot is hoztak, ami tulajdonképpen a szerzetesrendek feloszlását készítette elő. A Szabad Nép

1950. június 6-i számában jelent meg az ezt magyarázó cikk Révai József aláírásával. Ez a cikk mintegy jeladó volt a szerzetes rendek elleni durva beavatkozásra. A rendek feloszlását két lépcsőben hajtották végre. Először kitelepítésekre került sor, saját rendházukból elhurcolták őket és az ország egy másik rendházba lettek elszállítva, oda lettek internálva. A kitelepítési indok: közbiztonsági és közrendészeti okokra való hivatkozás. Az MDP KV Titkársága 1950. április 17-én határozatilag utasította a Belügyminisztérium illetékes főosztályát, hogy hozzon ilyen rendelkezést. A második lépésben pedig 4 rend részleges meghagyása mellett feloszlatták a szerzetesrendeket.

A kitelepítéseket is több fokozatban hajtották végre. Az első elhurcolások 1950. június 9-éről 10-re virradó éjjel történtek, a jugoszláv határ menti részokról, olyan indokkal, hogy a jugoszláv imperializmus veszélyezteti a dolgozó magyar népet, és hogy a szerzetesek az imperialistáknak kémkednek. Az akciót széleskörű előkészítés előzte meg, a BM és az AVH részletes kimutatásokat készített a kiürítendő rendházakról, névre szóló kiutasítási határozatokkal. Ez a kitelepítés péntekről-szombatra virradó éjjel történt, a jugoszláv határ menti járásokból 579 női és 315 férfi szerzetest szállítottak el. Elhelyezésük az ország más részén, egyházi intézményekben, főleg kolostorokban történt.

A nyomásgyakorlás fokozásaként a hatalom június 18-19-én (vasárnapról-hétfőre virradó éjjel) újabb kitelepítést hajtott végre. Forgatókönyvet a kulturális tárca javaslatára a BM és az AVH készített el. Ez célzott kitelepítés volt, egyrészt kollégiumi férőhelyeket akartak szerezni, másrészt megfélemlíteni a rendeket és nyomást gyakorolni a püspöki karra, hogy kezdjen tárgyalásokat az állammal. Ezen az éjszakán 1074 szerzetest (férfit és nőt) távolítottak el otthonából.

Ez a két kitelepítés meghozta a hatalom által várt eredményt, a püspöki kar kénytelen volt tárgyalásokat kezdeményezni a kérdés megoldása érdekében. Az a tény, hogy a hatalom nem az egyház közéleti funkciójára és szervezeteire mér csapást, hisz ezek jórészt ekkorra már fölszámolták, - hanem az egyház szerves részét képező szerzetesrendekre, ez kényszerítette tárgyalóasztalhoz a püspököket. A kitelepítéseket megalázó, embertelen és durva körülmények között végezték, voltak olyan helyek, ahol nyilván provokatív céllal, férfiakat és nőket zártak össze egy kolostorba. A szerzeteseknek rövid idő volt adva a csomagolásra és csak kis csomagot vihetek magukkal, a kolostor ingóságaiából mindent hátra kellett hagyniuk.

A tárgyalások 1950. június 28-án kezdődtek és augusztus 24-én értek véget. A tárgyalások ideje alatt még két kitelepítést hajtottak végre. Július 11-12-én (szerdáról-csütörtökre virradó éjszaka) a nyugati határ menti kolostorokból 199 szerzetest hurcoltak el. Ez is egy újabb nyomásgyakorlás volt a püspöki karra. – Július 31- augusztus 1-én (hétfőről-keddre virradó éjszaka) az északi és keleti határvárosokból telepítették ki a szerzeteseket. Arra hivatkoztak, hogy a baráti államok tiltakoztak amiatt, hogy a határ mentén megbízhatatlan szerzetesek élnek. – Ez már egy kifárasztási akció volt, ugyanis ezen szerzetesek zöme olyan volt, akiket korábban vittek oda. Pszichikailag nehéz elviselni a többszöri meghurcoltatást, a durvaságot és embertelenséget. Lehet, hogy ez lehetett a cél. 661 főt telepítettek át 4 nagy rendházba, melyek közül az egyik jászberényi volt.

Az internáló táborokban megjelentek az agitátorok, igyekeztek a szerzeteseket rábírní a rendből való kilépésre, azonban gyenge eredménnyel jártak, nem érte el a 10%-ot, akik elhagyták a rendet.

A nehezedő nyomás következtében 1950. augusztus 30-án kénytelen volt aláírni a püspöki kar az ún. állam és egyház között „egyezményt”. A szerzetesrendekre vonatkozóan a megállapodás csupán csak annyit tartalmaz, mely szerint a kormány hozzájárul 8 egyházi iskola (6 fiú és két leány) visszaadásához és engedélyezi a tanítás ellátásához szükséges szerzetesrendek működését, a feladat ellátására szükséges létszámmal. Két bencés (Pannonhalma, Győr), két piarista (Budapest, Kecskemét), két ferences (Esztergom, Szentendre) és két iskolanővérek által fenntartott (Budapest-Debrecen) középiskola kezdte meg működését 1950. őszén.

1950. szeptember 7-én megjelent az Elnöki Tanács rendelete, mely az említett négy rend kivételével megvonta a szerzetesrendek működési engedélyét Magyarországon. Ezen a napon feloldották az internáló tábortáborokat. A szerzeteseknek 3 hónapot adtak arra, hogy elhagyják házaikat. Az „elbocsátott” szerzetesek közül 288 fő maradt a négy tanító rendben. 400 szerzetest a püspökségek vettek át világi papi szolgálatra. 1000-1200 idős, beteg szerzetest szociális otthonokban helyeztek el. A többit szó-szoros értelmében szélnek eresztették. Ezeknek a világi életben kellett elhelyezkedni, legtöbbjüket csak fizikai munkára vették fel, vagy még oda sem nagyon, mivel akkor ők a rendszer ellenségeinek számítottak.¹

A jászberényi internálótábor

A nagy történelmi múlttal rendelkező Ferences rendház 1472. óta fejtette ki áldásos tevékenységét a Jászság és Jászberény, lelki épülése szolgálatában. Az emeletes kolostor hatalmas épületében kisebb megszakításokkal kb. 150 évig Szerafi Collegium működött, ahol a ferences papságra készülő fiatalok laktak és középiskolai tanulmányaikat a helyi gimnáziumban végezték. A Collegium utolsó időszaka az 1930-as évektől 1949-ig tartott. 1928. és 1941. között itt működött a Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Rendtartomány Hittudományi Főiskola bölcséleti tagozata. 1936/37-es tanévben itt volt a kispapok lelki vezetője az 1946-ban mártírhalált halt híres hitszónok, P. Kiss Szaléz. A feloszlítás időszakában itt működött a rend laikus noviciátusa. (Ők nem felszentelt papok hanem dolgozó testvérek lettek.)

1950-ben az alábbi rendtagok éltek Jászberényben.² P. Tóth Ottokár házfőnök, a Historia Domus írója, a Rózsafüzér Társulat igazgatója, hitoktató, hitszónok és gyóntató, P. Máriaöldi Lukács házfőnökhelyettes, a templom plébánosa (1944-től a Barátok Temploma önálló plébánia), a ferences harmadrend igazgatója, hitszónok és gyóntató, P. Szántó Konrád hitszónok és gyóntató. P. Merk Tibor, P. Szita Gergely, P. Simon Antal káplánok. A rendház munkáit 8 dolgozó testvér látta el, névszerint Fr. Kanizsai Nagy Márton, Fr. Geröcs Gáspár, Fr. Kohajda Cyrus, Fr. Gáspár Vulnár, Fr. Plank Protáz, Fr. László Bencius, Fr. Borbély Bentinusz és Fr. Varga Valens. Laikus noviciusok a következők: Fr. Fekete Kassián, Fr. Vass Viktor, Fr. Kakukk Kornél, Fr. Pásztor András, Fr. Kovács Norbert, Fr. Kovács Kristóf.

¹ A Jászságban az alábbi intézmények szűntek meg ebben az időszakban.

Jászberényben: Ferences kolostor, Paulai Szent Vincéről Nevezett Szatmári Irgalmasnővérek

Iskolája, Szegénygondozó Nővérek Szeretháza;

Jászdózsán: Szervita Nővérek Magyar Kongregációja Intézete; Jászárokszálláson: Isteni Megváltó Leányai Kongregáció Iskolája;

Pusztamonostoron: Krisztus Királyról Nevezett Népművelő Testvérek Társasága Intézete; Jánoshidán: Csornai Premontrei Kanonokrend Rendháza

² A Jászberénybe történő internálásra vonatkozó adatok többségét a Te meztelen Krisztus... c. műből vettem át – B.V.

A rend tagjait befogadó kolostort feltehetőleg méretei következtében jelölték ki a telepítési tervben internáló táborrá.

Az internáltak első csoportja végtelenül kimerült, két leponyvázott autóban 1950. június 10-én érkezett Szegedről, 35 fő jezsuita szerzetest hoztak. Névszerint: P. Gyenis András, P. Merényi József, P. Turzó István noviciusmester és P. Zborovszky Ferenc atyák, testvérnoviciusok: Feigl Vilmos, Lukács Imre, Müller József, Póta László, Simó Zoltán, Szatmárhegyi Lajos, Vanó Károly, papnak készülő skolasztikus noviciusok: Babos István, Bárdos Domonkos, Bejczy Antal, Bencsik József, Bernáth Kálmán, Brunner Tibor, Cseke Lajos, Enesey György, Jámbor Ottó, Kiss Ottó, Leskó Béla, Loór Péter, Miklósházy Attila. Morlin Imre, Nagy Ferenc, Nemesszeghy Ervin, Palkó László, Renkey Miklós, Rényes Imre, Romhányi József, Szabó János, Szucsák József, Tegye Gábor, Terescsényi Ágoston. A rendház gazdasági udvarán a rendőrök átadták őket a házfőnököknek „megőrzésre” és „felterelték őket” az emeleti szintre.

Röviddel utána újabb leponyvázott teherautó érkezett, Nagykanizsáról és Kiskanizsáról hozott ferenceseket. Nagykanizsáról: P. Szórádi Béla házfőnök, P. Csohány Cirill, P. Királyfalvi Jenő, P. Horváth Szergiusz, P. Hajdú Antal, P. Bischoff Artur, Fr. Mandl Dániel, Fr. Tonomér Adjut, Fr. Garamvölgyi Sziveszter, Fr. Süköcz Leander, Fr. Barabás Leó, Kiskanizsáról: P. Tóth Lukács házfőnök, P. Pflieger Farkas, P. Pócza Árpád, P. Szabó Cirjék, Fr. Bene Didák lettek „jászberényi lakosok”.

Egy óra múlva újabb leponyvázott teherautó érkezett. Szegedről és Nagyatádról hozta a ferences atyákat. Szegedről: P. Kelemen Alán házfőnök, P. Andocidesz Teofil, P. Horváth Adorján, P. Andresk Felícian, P. Huszár Jeromos, Fr. Horváth Alfréd, Fr. Berkes Ottó, Nagyatádról: P. Ambrus Máté házfőnök, P. Érdi Vazul, P. Süly Szaléz, P. Németh Joachim, P. Szakály Celentin, P. Móroc István, Fr. Révfy Kornél, Fr. Matuzsák Özséb és Fr. Bontó Szerafin kerültek az internáltak közé.

Ugyanezen a napon hoztak Sopronból 3 domonkos szerzetest is. Közülük Mohos Gábor neve ismert, a másik kettő közül egyik a Tádé, másik az István nevet viselte.

Június 12-én újra hoztak 4 személyt, a szaléziak pélíföld-szentkereszti rendházából. Teológiai tanárok voltak, papnövéndékeiket előzőleg sikerült külföldre menekíteniük. Nevezettek névszerint: P. Deli Béla, P. Pintér József, P. Kurucz Károly, P. Réfy Lajos.

Június 18-ról 19-re virradó éjszaka Budapestről hurcoltak két piarista szerzetest az internálótáborba. Egyikőjük neve ismert P. Szűcs Vincze. Ők már a második kitelepítési hullám áldozatai.

Néhány nappal a jezsuiták ideszállítása után P. Csávossy Elemér tartományfőnök felkereste az itt tartózkodó rendtársait és azt az utasítást adta ki részükre, hogy feltétlen meg kell szökniük, ugyanis olyan hírek terjengenek, melyek szerint a Szovjetunióba akarják őket szállítani. Távozása után a jezsuiták három napos lelkigyakorlatot tartottak és utána a papnak készülő noviciusok letették a fogadalmukat. Június végén és július elején két csoportban sikerült elhagyniuk a kolostort és Jászberényt.³ Két atya, Merényi József és Zborovszky Ferenc, valamint 3 dolgozó testvér nem merte vállalni a kalandos utat. Többségüknek sikerült nyugatra szöknie, vagy az országban elrejtőzni. Néhányukat viszont elfogták, majd börtönbe zárták őket.

³ Ott 1950 júniusában éltem meg az ÁVO által végrehajtott nagy éjjeli elhurcoltatást. Jászberénybe hoztak, ahol a ferences kolostorban zsúfoltak össze bennünket. Innen tovább kellett menekülnünk, ki-ki az akkor jóval szélesebb Zagyvát úszta át, mások kötélen ereszkedtek le a kőrusból. – emlékezett vissza Nemesszeghy Ervin a vele 1992-ben készült interjújában. Pethő László: Nincs Jogunk az elkeseredésre – Új Magyarország 1991. április 21.

A szökés rövidesen tudomást szerzett a hatalom. Július 4-én este a rendőrség ellenőrzést tartott. A házfőnököt vallaták, miért engedte meg ezt a „gyalázatot”, hiszen aláírásával szavatolta, hogy megőrzi a 35 internáltat. A házfőnök megijedt, mentegetőzni próbált. Ekkor a rendőrök annyira megverték, hogy ájultan esett össze. Másnap be kellett mennie a berényi rendőrségre, ahol esküt tetettek vele, hogy többet ilyen nem fordul elő.

Július közepe táján újabb szerzetesek kerülnek Jászberénybe és ekkor már apácákat is hoztak. A szerzetesek a premontrei kanonok rend tagjai voltak. Budapestről a tanulmányi házukból (Norbartinumból) június 18-ról 19-ére virradó éjszaka Piliscsabára a lazaristák rendházába vitték őket a háztartásukat vezető Szalvator Nővérekkel együtt. Az atyák: P. Labancz György és Páter Keserű Szilárd, a nővérek: Sztrálya Veronika Éva, André Katalin Aranka, Butás Rozália Angelika és Pásztor Mária Norberta. A hatalom „a kifulladás módszer”-t alkalmazva egy hónap múlva Jászberénybe szállítja őket.

Ugyancsak július közepén két kapucinus szerzetes (mindkettő szakállas) P. Juhász Imre és P. Temesi Paszkál is a jászberényi internálótábor lakója lett. Őket Békéscsabáról hozták ide.

Az utolsó kitelepítési július 31-éről augusztus 1-re virradó éjszaka következett. Széchényből ferenceseket hoztak: P. Kiefel Szilvér házfőnököt, P. Martinov Fortunát, P. Iglói Ignác hitoktatót, P. Szabó Lipót novicius magisztert, továbbá néhány fogadalmas testvért, 5 noviciust: Kádasi Lőrincet, Tölgyesi Menyhértet, Kalniács András, Bicskei Aport és Posta Benjaming. Mátraverebélyből Mátraverebélyből: P. Tamás Krizant, Fr. Varga Adjuszt, Fr. Sándor Szalvator, Salgótarjánból pedig P. Kóczián Attila, P. Buczkó Atanáz, P. Fütő Gergely, Fr. Tarjányi Berard ferencesek érkeztek.

Önálló csoportot alkottak az Isteni Ige Társaság tagjai: P. Farkas Antal, P. Szemeter János, Patakfalvi Géza újonc, Surányi Tibor újonc, Fr. Bíró Paszkál, Fr. Lukács Márk, Fr. Harsányi Agnus, Fr. Zoltán Ottokár, Fr. Tellinger Vince, Fr. Varga Szerafin, Fr. Koczka Antal. (Előzőleg Kőszegről Nyírbátorba vitték őket Július 10-én és innen augusztus 1-én kerültek átszállításra Jászberénybe)

Érkeztek továbbá annuciata nővérek: Göncz Mária Alfonza, Göncz Rozália Bartalomea, Matyók Margit Anakleta. (Kőszegen az Isteni Ige Társasága háztartását vezették. Őket is Nyírbátorba vitték június 10-én, s onnan hozták Berénybe őket); minorita házfőnök Nyírbátorból: P. Juhász András Jenő; lazaristák Piliscsabáról: P. P. Szabó Lajos, P. Kulcsár László, Fr. Spilák József; lazaristák Szobról: P. Kiss Árpád, P. Tóth István, P. Harkány István, Fr. Fábrián Viktor, Fr. Fehér László, Fr. Pulai László.

Ezzel befejeződött a jászberényi internálótábor „feltöltése”. Végeredményben 17 helyiségből 121 férfi és 7 női szerzetest internáltak a jászberényi kolostorba. Megosztásuk: férfiak esetében: jezsuita 35, domonkos 3, ferences 52, szalézi 4, piarista 2, premontrei 2, kapucinus 2, verbita 11, lazarista 9, minorita 1 fő. Nők esetében: salvator nővér 4, annuciata 3 fő. Összesen tehát: 128 fő. Közülük kb. 30 fő jezsuita szerzetes megszökött, a megmaradt létszámhoz hozzáadva a helyben lakók számát láthatjuk, augusztus 1-e után kb. 118-120 fő elhelyezéséről és ellátásáról kellett gondoskodni. Ez nem kis feladat elé állíthatta a berényi barátokat.

A szerzetesek elhurcolása rendházukból minden esetben éjjel történt. Felfegyverzett ávósok kíséretében leponyvázott teherautó vagy teherautók jelentek meg a kolostoroknál, felzörgették az ott lakókat, aláírták velük a kényszerlakhely kijelölésére vonatkozó dokumentumot, rövid időt hagytak

(általába 20 percet) az öltözködés és a személyes csomagok összeállítására. (Kis csomagot vihettek magukkal fehérnemű, tisztálkodási eszközök, esetleg civil ruha, ritkán ágynemű, breviárium, Szentírás, ki mit tudott hirtelen összeszedni.) A csomagokat az ávosok átnézték. Több helyen előfordult, hogy amikor a Bibliát meglátták, mondták, többet érne, ha helyette orosz szótárt vinne, célozva erre, netán a Szovjetunióba viszik majd őket. Fegyveres őrök kíséretében tehergépkocsin szállították őket, és útközben csak akkor álltak meg, amikor a természetes szükségleteiket már nagyon kellett végezniük, de akkor sem engedték meg, hogy félre vonuljanak, hanem az őrök jelenlétében kellett a dolgaikat elvégezni. Volt olyan eset, amikor női és férfi szerzeteseket szállítottak együtt és akkor sem tettek kivételt, szinte megalázták az apácákat. Útközben beszélgetni sem nagyon lehetett.

Hosszú utazás után kimerülten érkeztek az egyes csoportok Berénybe, hisz még vizet sem kaptak az úton, nem még ételmet. A kolostor udvarán belül fegyveres őrök fogadták őket, létszámellenőrzést tartottak és átadták a csoportot a házfőnököknek, akinek személyes felelősséget kellett vállalni értük, majd a fogva tartók kijelölték az épületen belül a lakhelyüket. A helyi atyák testvérként fogadták őket, étellel itallal kínálták a kimerült szerzeteseket és fekhelyet készítettek számukra. Volt, akinek jutott ágy, volt, akinek csak matrac, de sokan feküdtek szalmán a cellákban, termekben vagy a folyosókon. Többeknek már csak ott akadt hely, és nekik még ágynemű sem jutott.

Az első internálásoknak híre ment az országban, így ezek után több helyen a szerzetesek kis csomagjaikat előre elkészítették, ha menni kell, ne kelljen pakolni, csomagolni. A váci nyomdában kis zsebkönyvet nyomtattak ki, melyben kettő mise szöveg volt, felkészülve arra, akárhová kerülnek, tudjanak misézni. A Szovjetunióba való kerülés rémképe nagyon is reális lehetőség volt, a szerzetesek féltek attól, ha az állam és az egyház nem tud megegyezni, könnyen Csenger felé irányítják őket. – És ez akkor csak vagon kérdése volt.

Az internáló tábor rendőri őrizet alatt állt, Buczkó Atanáz visszaemlékezése szerint mintegy 8-10 rendőr tartózkodott a kerítésen belül. A helyben lakó szerzetesek kijárhattak a városba, míg a többiek, az idehozottak nem. Július 4-e után szinte minden éjjel éjfél körül megszólalt a convent csengő és le kellett menni az ebédlőbe létszámellenőrzésre. Szabó Lipót atya kérte, hogy Marinov Fortunát atyának idős korára való tekintettel ne kelljen lemenni, ezt megengedték.

A rendőrség sokszor zaklatta és fenyegette őket, egyéni kihallgatások is voltak. Ezekben a rendszer dicsértére és arra akarták rávenni őket, hogy lépjenek ki a rendből. Szabadulást, a tábor elhagyását, sőt elhelyezkedési segítséget is kilátásba helyeztek részükre. A berényi internáltak közül Fr. Sándor Szalvator írta alá ezt a papírt és másnap haza is engedték. Utóbb Salgótarjánban helyezkedett el sekrestyésnek. A rend részéről ezen aláírásnak semmi jogi következménye nem lett.

Az internáltak közül egy személy lett beteg. Kádasi Lőrinc vakbélgyulladást kapott. Rendőri felügyelettel kórházba szállították. A műtét és a gyógyulás után újra visszavitték a kolostorba.

A visszaemlékezések szerint fizikai terrort főleg a fiatalabbakkal szemben alkalmaztak. Surányi Tibor és P. Farkas Antal visszaemlékezéséből tudjuk, hogy a kihallgatásokon az volt a cél, hogy rábíráják őket a rend elhagyására és ehhez az aláírásukat akarták kicsikarni. A kihallgatások lefolyása egyénenként változott. Függett a kihallgató szadizmusától és egyház iránti gyűlöletétől. Eszközökben sem volt gátlás,

ígérgetés, megfélemlítés, fenyegetés, fényhatás-vakítás, ütlegetés, rúgás. Így vallatták a fiatal Patakfalvy György noviciust is, aki a bezártság, az állandó rettegés, a kihallgatásoktól való félelem, az éjszakai ellenőrzések, az állandó stressz hatása következtében megbetegedett. Az elszenvedett test-lelki megpróbáltatások alá ástak egészségét és 5 év múlva, 1955. június 4-én meghalt. „Vértelen vértanú” halált halt, vértelen vértanúja lett a szerzetesek ellen elkövetett igazságtalanságnak.

A táborban kötött napirend nem volt. Kezdetben nem engedték a templomba őket. A szentmiséket mindig elvégezték az emeleten lévő oratóriumban vagy később a templomban. Imaéletüket nem zavarták, de közös imádságot nem tudtak tartani, mivel az oratóriumban nem fértek el. A porciunkulai búcsú alkalmával a felszentelt papok a gyóntató folyosón segítettek a gyóntatásban. A közös együttlétet felhasználták teológiai továbbképzésre. Előadásokat és lelkigyakorlatot tartottak. Volt közös énekkaruk is.

A noviciusok elzártan éltek. Ellátták az ebédlőt és az emeleti folyosó takarítását. A nővérek mostak, takarítottak, a verbiták a konyhai munkában segédkeztek, a többiek pedig a kertben dolgoztak. Szabadidejükben sétálhattak és játszhattak.

Az étkeztetés két turnusban történt, először a ferencesek, majd a többi szerzetes. Cirusz testvér a kolostor pincemestere az ebédhez még bort is adott, mondván: „inkább mink igyuk meg, mint az ávósok”.

Az ellátásról a helyben lakó szerzetesek gondoskodtak. Mikor elfogyott az övéké, a hívek gondoskodtak arról, hogy legyen. A lakosság igen sok élelmiszert vitt a kolostorba, azt, ha másképp nem tudták beadni, a gyóntató folyosó ablakán keresztül adták át. Szinte kivétel nélkül minden visszaemlékező megköszönte a jászberényi híveknek ezt az áldozatvállalását, melyre most 50 év távlatából is hálásan emlékeznek.

Mosakodni főleg lavórból tudtak. Szerencsére nyár volt, a Zagyvában úszni, fürödni is lehetett.

Látogatókat fogadhattak, az ide érkezőket terrorizálták a rendőrök. Várazgatták őket, csak korlátozott ideig beszélhettek a rendőrök. A hozott csomagokat is átvizsgálták. Akadtak, akiknek sikerült kijátszani a procedúrát. Előfordult, hogy valaki a gyóntató folyosón találkozott a látogatójával és olyan olyan is akadt (Athanáz atya), aki fél kezét feltartva úszta át a Zagyvát, és a túloldalon találkozott a látogatójával. Ő így még levelet is ki tudott juttatni.

Az internálás ideje alatt a jezsuitákon kívül más nem távozott el, nem „szökött el” a kolostorból.

Az Elnöki Tanács 1950. évi 34. számú törvényerejű rendelete értelmében szeptember 8-án szabadult fel a jászberényi internálótábor. A rendelet 3 hónapot biztosított a rendház elhagyására. A tartózkodási helyet csak civil ruhában lehetett elhagyni. Az eltávozás rendőri ki- és bejelentőlap alapján történhetett meg és családtagjaikhoz, vagy rokonaikhoz utazhattak, de a déli és nyugati határsávba és régi rendházukba nem. Kötelesek voltak rövid időn belül munkát vállalni. Kivételt képeztek azok, akik a rendelet értelmében egyházi szolgálatot vállaltak. A ferences noviciusok, eltávozásuk előtt letették a fogadalmukat. Az internáltak néhány nap múltán elhagyták a kényszertartózkodási helyüket.

A kolostor későbbi sorsa

A jászberényi kolostor is a megszűntek listájára került. A ferences rendi közösség ingatlanvagyonát a Magyar Állam tulajdonába került. 1950. október 7-én történt a kolostor leltározása, de a jogi procedura elhúzódott. A Szolnok Megyei Tanács Végrehajtó Bizottság elnöke Juhász Imréné 1951. március 5-én erről értesítette a jászberényi Járásbíróságot, mint telekkönyvi hatóságot és kérte a tulajdonjog soron kívüli bekebelezését. 1952. február 19-én újabb levelet intézett a hatósághoz, mert a berényi telekkönyvi hivatal addig azt nem hajtotta végre.

Az itt maradottaknak az emeleten az udvar felőli folyosóra kellett visszavonulniuk. A régiek közül Szántó Konrád, Tóth Ottokár és Simon Antal megmaradt ferencesnek. Tóth Ottokár és Szántó Konrád októberben Pasarétre került, míg Simon Antal, mint hitoktató december 4-ig maradt Jászberényben, ezen a napon utazott el Esztergomba.

A Ferences Plébánia, Jézus Neve Plébánia néven működött tovább. Szeptember 27-vel Zentai Károly volt gyöngyösi ferencest nevezte ki az egri érsek plébánosnak, aki október 2-án költözött Jászberénybe. A régi szerzetesek közül Merk István Tibor és Szita Imre Gergely világi papként itt maradt.

A kolostornak 4500 kötetes gazdag könyvtára volt, melynek további sorsa homályos. 1950 július 22-i, az Országos Könyvtári Központ számára készített jelentésében Kaposvári Gyula, a szolnoki Városi Könyvtár és Múzeum vezetője a könyvtár anyagát zárta. Nem sokkal utána Dörnyei Sándor az OKK munkatársa Jászberényben járt és megegyezett Komáromy József múzeumigazgatóval, hogy válogatás után megőrzi az államnak maradó könyveket. 1951. február 14-15-én végezték el a könyvek átválogatását, melyről nem maradt fenn jegyzőkönyv. Tudjuk viszont, hogy a válogatást az OKK két munkatársa Reményi Andrásné és László Borbála végezték. Mintegy 500 db könyvet az épületben lévő plébániának adtak át, míg a többi 4000 db-ot teherautóval Komáromy József és hivatal segédje a Jász Múzeumba szállította át, majd azt zárt letétté nyilvánították.

A könyvek túlnyomó része nincs meg. A Plébánián őrzött könyvek lényegében megvannak, nem mondható el ez az állomány többi részéről. A Jász Múzeumban semmilyen írásos bizonyíték nincs arra vonatkozóan, hogy a ferences könyvtárat zárt letétként átvették volna.⁴ Annak sincs nyoma, hogy a könyvek további sorsa hogyan alakult.

1996. áprilisában Kaposváry Gyulától tudtam meg, hogy a berényi szerzetesi könyvtár jó része a Debreceni Egyetemi Könyvtárba került. Ostori Eszter a Debreceni Egyetemi Könyvtár kutatója. A Debreceni Egyetemi Könyvtár 1601-1650 közötti külföldi nyomtatványai és possessoraik című könyvében 7 olyan könyvről tesz említést, melyek Jászberényből származnak. Ezek könyvében az alábbi sorszámmal találhatók: 37, 48, 104, 124, 199, 210, 252. A könyv 1996-ban jelent meg. Ezek közül még két darab Jászberényből származó antikva került a Debreceni Egyetemi Könyvtár tulajdonába. Lehetséges, hogy további Jászberényből származó könyvek is akadhatnak még Debrecenben.

Nemrégiben a Jász Múzeumban is találtam néhány olyan könyvet, melyekben a jászberényi Ferences egyház pecsétje található. 1999-ben a szolnoki antikváriumban láttam egy 30 darabból álló

⁴ A Historia Domus és Wix Györgyné: A szerzetesi könyvtárak sorsa Magyarországon 1950-1952. című könyvében ezt egyértelműen igazolja.

sorozat - Szent István könyvek – melyek mindegyikében ott volt a jászberényi Ferences Egyház pecsétje. Feltételezhető tehát, hogy magánemberekhez és máshova is kerülhettek könyvek.

A rendház levéltárának egy része bekerült az Országos Ferences Levéltárba, a többinek nyoma veszett. A szolnoki levéltárban jászberényi ferences anyag nincs.

1950. november 5-ével a kolostor egyházi jellegű állami szociális otthon lett. Az Egyházi Szeretetszolgálat működtette és tartotta fenn, de az állam is támogatta. Az intézményben 60 év feletti szerzetesnőket helyeztek el, november 8-án rendőrségi teherautókkal 80 idős apácát hoztak a kolostorba. December 15-vel az egri érsek P. Szabó Brúnót kinevezte az idős szerzetesnők lelki vezetőjének. Ő lett az otthon első lelki gondozója. November 11-én elfalazták a templom kórusa és a kolostor közötti ajtót, majd 1951. január 23-án elvették a volt házfőnöki sarok kettős szobáját, így befejeződött az otthon, a plébánia és a templom szétválasztása, ill. elkülönítése. (Az elfalazott ajtó kibontására 2000. október 20-án került sor.)

Az intézet a rendszerváltás óta, 1991-től önálló egyházi szociális otthonként működik. Gondozott kertje az elmúlt 50 év alatt egészben maradt. A fő épületet az elmúlt években felújították és új tetőszerkezetet kapott. A férőhelyeket korszerűsítették, egyes részeken szinte szállodai luxus körülmények között élnek a gondozottak. A konyhát modernizálták. Az épület külső és belső műemlékjellege megmaradt, az ebédlő bútorzatát, berendezését eredetiben megőrizték. A kolostor harangtornyát felújították és új harangot öntettek bele. A gyönyörű barokk kápolna ugyancsak eredeti szépségében pompázik és áll a gondozottak szolgálatára, kiknek gondozását a bent lakó világi atya végzi. A kívülről látszólag rideg épület, belülről a mai igényeknek megfelelő korszerű életét és nyugalmat biztosít az élet próbáltatásaitól megviselt, gyakor üldözött és sok megaláztatást elviselt idős szerzetes nővéreknek.

Hála ezért az intézet valamennyi dolgozójának. –Isten áldása kísérje további munkájukat.

Felhasznált irodalom

A jászberényi Ferences Templom Historia Domusa 1944-től

Borsodi Csaba: A szerzetesek kitelepítése 1950 nyarán. Harc a klerikális reakció ellen Magyar Nemzet 2000. június 10.

B. Szilvia: A vértelen vértanúk egyike Patakfalvy György Új Ember 2000 október 15.

Elemér István: A nyugodtságot édesapámtól, a buzgóságot édesanyámtól örököltém. Isten nem talált nálam nyomorultabb embert. Új Ember 2001. május 27.

Gergely Jenő: Az 1950-es egyezmény és a szerzetesrendek feloszlata Magyarországon

Vigilia Kiadó, Budapest

Kamill testvér kalandozásai a XX. században – Fr. Kovács Kamill ferences testvér önéletrajza Szent István Társulat Budapest 1989.

Ojtozi Eszter: A Debreceni Egyetemi Könyvtár 1601-1650 közötti nyomtatványai és possessoraik

Debrecen - 1996.

Óriási veszteség érte az egész társadalmat. Püspöki körlevél a szerzetesrendek feloszlásának 50. évfordulóján Új Ember 2000. június 4.

Szántó Konrád. A jászberényi ferences templom története Ecclesia 1974.

Te meztelen Krisztus, hogy hagytad az ingedet? Ferencesek a feloszlás idején

Vigilia Kiadó, Budapest - 2000.

Wix Györgyné: A szerzetesi könyvtárak sorsa Magyarországon 1950-1952

Budapest - 1997.

Adatokhoz jutottam Huszár Jeromos ferences atya, Benkő Athanász ferences atya, Tóth István lazarista atya, Kálmán Celevin ferences atya, Varga Szerafin missziós atya, Farkas Antal missziós atya, Surányi Tibor orvos, Földiné Patakfalvi Erzsébet visszaemlékezései, és Varga Kapisztrán ferences atya valamint Fáy Zoltán hozzám írt levelei alapján.